

SOPRONI KÖNYVESPOLC

GÉRA ELEONÓRA

Dominkovits Péter – D. Szakács
Anita – H. Németh István: Sopron
élén. Sopron város polgármesterei 2.
Wolfgang Artnertől Ludwig Gabrielig
(1631–1790). Sopron, 2024. 271 pp.

Ha a polgárság fogalma szóba kerül, Magyarországon a történész szakmán belül is elsősorban a 18. század végére, vagy inkább a 19. századra gondolnak. A polgárookra és a polgárságra a többség elsősorban modern jelenségeként tekint. A gyakran feudálisnak vagy rendinek nevezett régi polgárság története iránt jóval kisebb az érdeklődés, ez részben a forrásadottságokból is következik. Sopron esetében azonban a források kivételes gazdagsága lehetővé teszi a kora újkorban itt élt polgárság és a városvezetők pályaképének alaposabb tanulmányozását nemzedékről nemzedékre, századokon át. Ezeknek a portréknak a megrajzolásához olyan kiváló történész elődök kezdtek hozzá, mint Házi Jenő és Thirring Gusztáv, akiknek eredményeit Dominkovits Péter és D. Szakács Anita bővítette saját kutatásaival. A 2020-ban megjelent első kötetben 1552-től, Hummel Kristóftól 1631-ig, Lackner Kristófig ismerhette meg az olvasóközönség Sopron szabad királyi város első embereinek pályaképét. A neves szerzőpárhoz ebben a második kötetben H. Németh István személyében a magyarországi kora újkori várostörténeti kutatások meghatározó képviselője csatlakozott.

A 17. században Pozsony mellett a Bécshez ugyancsak közel fekvő Sopron vette át időnként a „helyettes főváros” szerepét, és vált olyan országos jelentőségű események színterévé, mint például az országgyűlések (1622, 1625, 1634–1635, 1681), 1622-ben koronázták meg II. Ferdinánd második feleségét, 1625-ben pedig III. Ferdinánd fejére került itt a Szent Korona, 1681-ben pedig ismét királyné koronázása következett. A 18. században ehhez képest Sopron az újszerzeményi városok felemelkedésével párhuzamosan hátrébb került a szabad királyi városok rangsorában, az országos jelentőségű történések elkerülték, de azért még Mária Terézia és II. József is felkereste, és utazásai alkalmával megszállt a városban. Sopron gazdagságát kedvező földrajzi helyzetének köszönhette, lakossága intenzív kereskedelmi (és rokoni) kapcsolatokat ápolt a 17. században a Habsburg uralkodók első számú székhelyévé és az örökös tartományok fővárosává előlépő Béccsel, valamint Magyarország első számú helyettes fővárosával, Pozsonnyal. Sopront a 18. század közepéig – Szilézia porosz megszállásai és Mária Terézia 1754-ben kiadott kedvezőtlen vámrendeletének bevezetéséig – a Fertő tó partján álló kis szabad királyi várossal, Ruszttal együtt az országhatárokon túl bortermeléséről ismerték.

A település fentebb leírt, 17. században betöltött országos jelentősége miatt a sorozat Sopron város polgármestereit bemutató második kötete a helytörténet iránt érdeklődők körénél biztosan nagyobb olvasótáborra számíthat. A munka elsődleges célja az volt, hogy lexikonszerűen, röviden és lényegre törően bemutassa a szabad királyi város polgármestereit, ezek családi hátterét, társadalmi beágyazottságát, hivatali karrierjének alakulását, vagyoni hátterét, utódaik és örökségük sorsát. Életrajzok sorozatánál azonban az olvasó jóval többet kap, a történeti áttekintésből és az egyes polgármesterek portréiból kirajzolódnak a Habsburg uralkodók várospolitikájának legfontosabb alapelvei: a katolikus polgárság dominanciájának megteremtése, a városi hivatalnokréteg szakszerűsödésének elősegítése, az állami felügyelet kiterjesztése és korábbinál szorosabbra vonása. Az oszmánok által megkímélt, sok nemzedékre visszatekintő, erős polgári hagyományokkal rendelkező Sopron többségében német, evangélikus felekezetű polgársága fontosnak tartotta, hogy fiai világot lássanak, külföldre menjenek egyetemre. A polgárfiúk tanulmányaihoz támogatást nyújtott a Lackner-féle alapítvány, majd ennek befejezését követően felvételüket kérhették a Sopronban működő Tudós Társaságba. Az újszerűmenyi városoktól eltérően itt nem volt hiány helyi születésű, egyetemet végzett, gyakran jogi diplomával visszaérkező polgárfiúkban. A Habsburg uralkodók ugyanakkor az erős, tanult evangélikus polgárság hatalmának korlátozására törekedtek, s hasonlóan jól képzett, ugyanakkor helyi gyökerekkel nem mindig rendelkező katolikusokat igyekeztek rákényszeríteni a városra.

A város földesura a mindenkori uralkodó volt, ezért megtehetette, hogy az evangélikusok templomának elvételével, a katolikus szerzetesrendek, például a jezsuiták betelepítésével, a katolikus vallásúak nyílt pártolásával és városvezetésbe helyezésével változtassa meg a helyi erőviszonyokat. A tehetős, egymáshoz rokoni szálakkal is kapcsolódó evangélikus polgárság sikereként értékelhetjük, hogy az uralkodó próbálkozásai ellenére legalább a várost irányító belső tanács felét a 18. században változatlanul ők adhatták, a polgármester és a rangsorban az élen öt követő városbíró egyikét az evangélikusok közül választották. A kötet tartalmi keretei ugyan nem adtak a részletezésre lehetőséget, de az összegzésből a hazai protestantizmus történetét kevésbé ismerők számára is kiderül, hogy a 18. századi Sopron a Halléból, August Hermann Francke nyomán kiinduló evangélikus pietizmus egyik legfontosabb hazai fellegrája, kulturális központja volt.

Ugyancsak a kötet műfajából adódik, hogy a szerzők az életrajzokba beépítve felfelillantanak a korszak várostörténetét kutatók számára olyan érdekes témákat, mint a tisztújítás menete, ennek változása az idők során, a hatalom jelképei – a polgármester jogára és a város kulcsai – vagy a polgármester-választást követő rituálé lezárásaként az újonnan választott hazakisérése ünnepi menetben. Sokat elárul a korabeli polgári mentalitásról, hogy bár a műveltsége megvolt a város irányításához, nem annyira Kersnarich Mihály horvát származását, katolikus vallását és fiatal korát, tapasztalatlanságát – egy éve került a belső tanácsba – kifogásolták, hanem a saját belvárosi ház hiányát. Az új polgármester hazáig kísérése a város központi helyén lévő otthonába nem maradhatott el, ezért egyik tanácsostársa „adta kölcsön” átmenetileg a házát. A harmincadosként Sopronba került katolikus nemes, Tallián Péter, polgármesterré választása hasonló felháborodást keltett, ő ugyan a városközpontban, de hivatala épületében lakott, vagyis nem saját tulajdonú házban. Az uralkodó által pártfogolt polgármester-jelölteknek ráadásul az esetek többségében polgárjoga sem volt, előfordult, hogy a helyiek felháborodására megválasztásuk után tették le a polgáresküt.

Érdekes történet a képzett, de nehéz természetéről és sértődékenységről ismert Johann Wilhelm Beckké, akinek katolikus hite miatt még azt is elnézték, hogy a királyi biztos jelenlétében tiszteletlenül beszéljen társairól és kisebb botrányt okozzon. Kis színesként került bele az egyik életrajzba az uralkodóval elégedetlen három evangélikus tanácsos megbeszélésének színtere, a balfi gyógyfürdő, ahol a vízben folytatott eszmecseréjüket illetéktelenek kihallgatták, s ez a pozíciójukba került. Az életrajzok egyben kirajzolják előttünk a 18. századi Habsburg várospolitika hazai és német-birodalmi városokra jellemző általános problémáit: a várost irányító polgárcsaládok rokoni hálójának szövetekét és belterjességét, a hatalmával visszaélő vezetőréteget, a királyi biztosok beavatkozásait, a növekvő adósságterheket.

H. Németh István, Dominkovits Péter és D. Szakács Anita polgármester életrajzai a város első embereinek bemutatásán túllépve átfogó képet nyújtanak Sopron történetének kevésbé ismert és kutatott, ugyanakkor mégis rendkívül fontos időszakáról. A kötetet nemcsak azok fogják érdeklődéssel forgatni, akik a városhoz kötődnek, hanem a várostörténettel, a polgárság kultúrtörténetével foglalkozó kutatók számára is értékes adatokat tartalmaz.